

Nr 4.

Ankom till riksdagens kansli den 22 augusti 1919 kl. 3 e. m.

Tredje särskilda utskottets memorial i anledning av riksgäldsfullmäktiges förslag rörande ordnandet av restaurantrörelsen inom riksdagshuset.

Närvarande: Se memorial nr 3.

Uti en den 9 augusti 1919 dagtecknad skrivelse till talmännen i riksdagens kamrar hava riksgäldsfullmäktige anfört följande:

»Enligt sedan gammalt tillämpad praxis tillkommer det fullmäktige i riksgäldskontoret att vidtaga erforderliga åtgärder för ordnandet av restaurantrörelsen i riksdagshuset och därmed sammanhängande förhållanden. Då nämnda rörelse numera ordnats efter andra grunder än förut, hava fullmäktige ansett sig böra för riksdagens herrar talmän redogöra för de beslut, fullmäktige fattat i dessa frågor, ävensom för åtskilliga förberedande åtgärder, som fullmäktige i sammanhang därmed vidtagit.

Fullmäktige vilja till en början erinra om, att lösningen av restaurantfrågan under senare tid visat sig vara förenad med ej ringa svårigheter. Under tiden från och med år 1916 har rörelsen innehafts av tre särskilda personer, vilka emellertid alla funnit densamma vara mer eller mindre förlustbringande och i anledning därav dragit sig tillbaka.

Den senaste innehavaren av riksdagsrestauranten, herr Olof Jönsson, meddelade i en till fullmäktige ingiven skrivelse, att å rörelsen under år 1918 uppkommit en förlust av ej mindre än 22,000 kronor, samt anhöll, att ersättning därför måtte beredas honom. Fullmäktige ansågo sig böra så till vida tillmötesgå denna framställning, att fullmäktige i skrivelse till bankoutskottet vid innevarande års lagtima riksdag hemställde, att ett belopp av 15,000 kronor måtte anvisas såsom gottgörelse till herr Jönsson för berörda förlust. Utskottet fann emellertid anledning icke föreligga att tillstyrka antagandet av sagda förslag, varom fullmäktige underrättades genom utskottets skrivelse av den 16 maj 1919. Sedan bankoutskottets beslut delgivits herr Jönsson, anhöll denne hos fullmäktige att vid riksdagens slut få upphöra med restaurationsrörelsen, vilken anhållan av fullmäktige bifölls.

Efter att hava i ärendet rådgjort med andra kammarens ekonomi-deputerade beslöto fullmäktige den 12 påföljande juni att genom kungörelse i ett antal huvudstadstidningar infordra anbud å övertagandet av riksdagsrestauranten under en eventuellt blivande urtima riksdag innevarande år. Samtidigt härmed beslöts att anmoda tre sakkunniga personer, nämligen direktören för aktiebolaget Stockholmssystemet doktor Ivan Bratt, direktören för restaurant Rosenbad A. Meurling, och innehavarinnan av Solidarbuffén fröken Maria Sandström, att skriftligen uttala sig i frågan om det framtida ordnandet av restaurationsrörelsen i riksdagshuset.

I anledning av ovannämnda kungörelse inkommo till riksgäldskontoret tre anbud å övertagande av riksdagsrestauranten under 1919 års urtima riksdag. Ytterligare ett anbud hade inom den utsatta tiden ingivits, nämligen av innehavarinnan av hushållsskolan Margareta härstädes, fru Hanna Lindmark, som emellertid sedermera återtog sitt anbud. Vid prövning av de tre kvarstående anbuden framhölls, bland annat, att ingen av anbudsgivarne visat sig disponera tillräckligt kapital för rörelsens drivande, och särskilt på grund av detta skäl funno fullmäktige sig ej kunna antaga något av anbuden.

I samband härmed uppdrogo fullmäktige åt sina deputerade att förhandla med doktor Bratt och Stockholms allmänna restaurantaktiebolag — vilket är ett dotterbolag till aktiebolaget Stockholmssystemet — om övertagande av serveringen i riksdagshuset. Såsom resultat av de förhandlingar, vilka till följd av nämnda uppdrag ägde rum mellan deputerade samt doktor Bratt och restaurantaktiebolaget, ingav doktor Bratt sedermera, å nämnda bolags vägnar, följande anbud å rörelsens övertagande:

Till följd av förfrågan från förste deputeraden greve G. Lagerbjelke, huruvida Stockholmssystemet eller dess dotterbolag, Stockholms allmänna restaurantaktiebolag, skulle vilja för instundande urtima riksdagsperiod åtaga sig restaurantrörelsen inom riksdagshuset, har jag härmed äran, såsom verkställande direktör i de båda nämnda bolagen, anföra följande.

Stockholmssystemet torde vara författningsenligt förhindrat att bedriva restaurantrörelsen ifråga, enär densamma ej är förbunden med utskänkning av spritdrycker, vin eller öl.

Däremot bör Stockholms allmänna restaurantaktiebolag härvid kunna vara behjälpligt. Dock är restaurantbolagets ekonomi, hänvisat som det är uteslutande till de inkomster, matserveringsrörelsen lämnar, icke av den beskaffenhet, att bolaget vill eller kan ikläda sig den ekonomiska risk, som otvivelaktigt är förbunden med detta företag. Bolaget är däremot villigt att ställa sin organisation till förfogande för att under en eller annan form för riksgäldsfullmäktiges och riksdagens räkning omhändervärd restaurantrörelsen.

Förutsättningen härför är dels att vissa nödiga reparationsarbeten, enligt eder förut tillhandakommen promemoria, komma till utförande inom lokalerna, dels ock att genom bolagets försorg men för riksgäldsfullmäktiges räkning få anskaffas nödiga förbrukningsartiklar och inventarier.

Ehuru vissa omkostnader, såsom lokal, lyse, bränsle m. m., bekostas av annan än restaurantinnehavaren, återstår dock månatliga omkostnader, företrädesvis personalens mat och dess löner, tvätt, rengöringsmedel, is m. m., som icke torde komma att understiga 6,000 kronor och vilka skola bäras av själva rörelsen.

Under förutsättning dels att den månatliga omsättningen uppgår till 18,000 kronor, d. v. s. 600 kronors genomsnittlig dagskassa, samt att matprisen få sättas i överensstämmelse med vad som äger rum å restaurantbolagets billigaste restauranter, d. v. s. att portionspriset beräknas lika med råvarupriset, ökat med cirka 50 procent, så kan rörelsen väntas bära sig. Bolaget kan dock icke åtaga sig att sköta densamma under ett arvode av 1,000 kronor för varje påbörjad kalendermånad.

Skulle omsättningen bli mindre än här antagits eller riksdagsledamöterna finna de ifrågasatta prisen på den färdiglagade maten för höga, och dessa i följd härav måste sänkas, är det antagligt, att brist uppkommer. Bolaget förbehåller sig i sådant fall att öka sitt månatliga arvode med en summa motsvarande nämnda brist samt att för fast-

ställande av denna ställa sig all den kontroll till efterrättelse, som riksgäldsfullmäktige kunna finna nödig.

Skulle omsättningen däremot bliva större än här förutsatts och vinst å rörelsen uppstå, skall bolaget söka i samma mån sänka priset å den serverade maten samt, därest överskottet oaktat vid restaurantperiodens slut komme att visa sig, låta ifrågavarande summa gå i avräkning å det fastställda månatliga arvudet. Bolaget förbehåller sig rätt bland omkostnaderna debitera en summa svarande mot 7 procent årlig ränta å nödigt rörelsekapital av 20,000 kronor.

Givetvis är restaurantbolaget villigt att i detta sitt anbud göra de ändringar av formell natur, riksgäldsfullmäktige själva önska föreslå.

Under förhoppning att ovanstående förslag skall kunna finnas acceptabelt har jag äran teckna

Med utmärkt högaktning
Ivan Bratt.

Vid granskning av detta anbud funno fullmäktige detsamma, med hänsyn till de förhandenvarande förhållandena, på det hela vara antagligt. Endast i en punkt ansågs en modifiering av de uppställda villkoren vara önskvärd, nämligen beträffande skyldigheten för riksgäldskontoret att inköpa nödiga förbrukningsartiklar och inventarier, något som för riksgäldskontoret skulle medföra en till cirka 30,000 kronor beräknad utgift. I denna fråga avgav doktor Bratt ett så lydande yttrande:

'Sedan greve Lagerbjelke vid samtal med mig denna dag framhållit vissa betänkligheter mot att riksgäldsfullmäktige för riksdagens räkning inköpte nödiga inventarier och förbrukningsartiklar såsom duktyg, silver, kokkärl m. m. samt gjort en förfrågan, huruvida icke restaurantbolaget skulle vilja för egen del göra dessa inköp, har jag härmed äran meddela.

Av grunder, som jag i mitt föregående brev antydde, vill jag icke föreslå restaurantbolagets styrelse att göra andra kapitalutlägg än som för bolagets egen utveckling är absolut oundgängligt. Jag måste därför på restaurantbolagets vägnar avböja greve Lagerbjelkes framställning i denna del.

Vore restaurantrörelsen förenad med utskänkning av spritdrycker, vin och öl kunde ju däremot Stockholmsystemet övertaga hela restaurantrörelsen. Härvid möter det icke några svårigheter för detta bolag, dels att själv inköpa vad som för rörelsens bedrivande vore nödigt

och önskvärt, dels ock att, genom restaurantbolaget, sköta rörelsen å egen risk.

Då jag hör de betänkligheter, som uttalats från Riksgäldskontorets sida i samband med hittills gjorda förslag från min sida, har jag icke velat underlåta att göra detta supplerande tillägg angående Stockholms-systemets villighet och förmåga att själv övertaga restaurantrörelsen. Men anhåller jag, att detta mitt meddelande icke måtte betraktas såsom ett förslag från Stockholmssystemets sida att få idka utskänkning inom riksdagslokalerna. Skulle riksdagen däremot önska dylik utskänkning, skall bolaget icke undandraga sig att utöva densamma och i samband därmed restaurantrörelsen i övrigt.

Högaktuingsfullt
Ivan Bratt.

De tre sakkunniga personer, vilka av fullmäktige anmodats att skriftligen uttala sig i restaurationsfrågan, hava ej i alla delar haft samma uppfattning därutinnan. Två bland dem, doktor Bratt och direktör Meurling, hava förenat sig om ett gemensamt yttrande, medan däremot den tredje, fröken Sandström, i en särskild skrivelse framlagt sina åsikter i ämnet. Ifrågavarande båda handlingar äro av följande lydelse:

»Sedan undertecknade av fullmäktige utsetts att verkställa utredning och avgiva yttrande om huru servering i riksdagens restaurations- och kafélokaler på lämpligt sätt borde ordnas, hava vi fått kännedom dels därom, att inkomna anbud på övertagande av restaurantrörelsen för instundande riksdagsperiod icke av riksgäldsfullmäktige godtagits, dels ock att Stockholms allmänna restaurantaktiebolag på vissa villkor senare erbjudit sig för riksdagens och riksgäldsfullmäktiges räkning ombesörja rörelsen.

Vi anse, att frånvaron av utskänkingsrörelse försvårar det föreliggande problemets lösning ur ekonomisk synpunkt. Visserligen äro de förmåner, som lämnas en eventuell restaurantinnehavare, för honom av avsevärd betydelse, men återstående omkostnader, varav märkas i första rummet personalens mat, personallönerna och tvätt, äro tillräckliga för att göra rörelsen vanskelig. Pretentionerna på billig mat äro nämligen mycket stora, icke minst hos den del av publiken, som vid besök å restauranter icke fäster avseende vid, huruvida utskänkning därstädes förekommer eller ej. Omsättningens storlek är ock svår att beräkna, den är mycket olika olika dagar och kundkretsen är begränsad.

Det vill förefalla oss, att denna fråga svårligen låter sig ordnas på det sättet, att en enskild person åtager sig att under egen ekonomisk risk utöva rörelsen i fråga.

När Stockholms allmänna restaurantaktiebolag därför åtager sig att ombesörja densamma för riksdagens räkning, anse vi detta principiellt såsom en god lösning. Den summa av 1,000 kronor i månaden, som bolaget gör anspråk på för sitt ifrågasatta åtagande, vilket kräver mycken omtanke och erfarenhet, är icke överdriven. De kalkyler, som framläggas i skrivelsen till riksgäldsfullmäktige, anse vi oss kunna vitsorda. Av dessa framgå, att fullmäktige, under förutsättning av en månatlig omsättning av 18,000 kronor och portionspris, vilka i förhållande till priset å i portionerna ingående råvaror förhålla sig såsom 3:2, hava grundad anledning antaga, att kostnaderna utöver de, vilka hittills bestritts av fullmäktige, kunna begränsas till det fasta månatliga arvodet. Mot sättet att täcka eventuellt uppkommen förlust eller att tillgodogöra rörelsen eventuellt uppkommen vinst hava vi ingen erinran att göra.

Vi anse sålunda att riksgäldsfullmäktige genom att acceptera Stockholms allmänna restaurantaktiebolags anbud under nuvarande förhållanden hava funnit den lämpligaste lösningen på frågan. Den erfarenhet, som under den kommande riksdagsperioden vinnes, bör bliva av värde för ett framtida definitivt ordnande av frågan.

Stockholm den 16 juli 1919.

Ivan Bratt.

Agnar Meurling.

'Enligt skrivelse från riksgäldskontoret av den 14 juni detta år har undertecknad tillika med doktor I. Bratt och direktör A. Meurling fått i uppdrag 'att verkställa utredning och avgiva yttrande om huru serveringen i riksdagshusets restaurations- och kafélokaler på lämpligaste sätt bör ordnas'.

Då jag i flera fall icke har samma uppfattning i nämnda fråga som doktor Bratt och direktör Meurling, har jag ansett det lämpligast att avfatta en särskild skrivelse i ämnet.

Av de upplysningar, som kommit oss till del angående restaurantförhållandena vid sistlidne riksdagsperiod, framgår, att rörelsen under denna tid gått med avsevärd förlust.

Orsakerna härtill äro naturligtvis i första hand att söka i de exceptionellt svåra livsmedelsförhållanden, som då voro rådande, å ena

sidan den oerhörda prisstegringen på livsmedel och å andra sidan den totala bristen på många hushållsvaror, som i hög grad försämrade matens kvalitet. Har den förre innehavaren av rörelsen även, som det sagts mig, under så kritiska tider begagnat det numera tämligen omoderna och på många ställen bortlagda »allmänna smörgåsbordet», bör det icke förvåna om en avsevärd förlust har kunnat uppstå.

Frånser man emellertid från de, speciellt under föregående riksdagsperiod förhandenvarande förhållanden, så kvarstår dock det faktum, att en restaurant, som icke kan räkna på den stora allmänheten utan är hänvisad till ett begränsat antal personer ur riksdagsmännens grupp som kundkrets och även denna ej kan räknas med annat än under vissa tider, måste alltid ha svårigheter att räkna med.

Men då, efter vad som upplysts mig, omsättningen ändock kunnat uppgå till kronor 75,000 under 5 månader, vilket utgör en summa av kronor 15,000 per månad, och då så stora förmåner lämnas restauranten såsom fria lokaler, bränsle och lyse m. m., bör den utan tvivel lämna överskott, om den skötes omsorgsfullt och rationellt och serveringen rättas efter de förhandenvarande förutsättningarna.

Särskilt vill jag framhålla det mindre lämpliga ur ekonomisk synpunkt att använda de stora matsedlarna med de många maträtterna, som brukas å de större restauranterna, detta ökar ju alltid omkostnaderna, i all synnerhet är detta fallet då frekvensen är mycket ojämn, såsom å riksdagshusrestauranten. Även med en mindre matsedel kan man undvika enformighet och göra det hela omväxlande och tilltalande. Förutom servering av gott kaffe med bröd och bakelser under hela dagen skulle goda kaffefrukostar och luncher samt menu med en del frukost- och lunchrätter finnas. Middagsmatsedeln skulle exempelvis upptaga 2 soppor, 1 fiskrätt, 3 köträtter och 2 å 3 desserter. Även vore kanske lämpligt att ordna diné med bestämt pris å 3 och 4 rätter.

Med en omsättning å cirka kronor 15,000 i månaden bör ett överskott mellan 1 å 2,000 kronor kunna påräknas, då man utan tillägg av personalens kost bör kunna räkna med en bruttovinst å omsättningen av minst 33 procent. Omkostnaderna äro då beräknade till omkring 3,000 kronor, därav 2,000 kronor till löner och 1,000 kronor till övriga omkostnader.

Härmed har jag velat framföra några av mina synpunkter i föreliggande fråga, grundade på en nära 20-årig praktik inom branschen.
Stockholm den 17 juli 1919.

Maria Sandström.

Efter det fröken Sandström på förfrågan förklarat sig ej själv vilja övertaga restaurationsrörelsen i riksdagshuset, antogo fullmäktige den 24 nästlidne juli Stockholms allmänna restaurantaktiebolags anbud att tillsvidare handhava sagda rörelse, samt beslöto att i samråd med bolaget för riksgäldskontorets räkning inköpa för rörelsen nödiga inventarier och förbrukningsartiklar. Därvid uppställde likväl fullmäktige å sin sida det villkoret att, därest riksdagen framdeles skulle medgiva utskänkning i riksdagsrestauranten av spritdrycker, vin eller öl, aktiebolaget Stockholms-systemet skulle övertaga hela restaurantrörelsen och driva densamma på egen risk ävensom i samband därmed övertaga förenämnda inventarier och förbrukningsartiklar.

Sedan detta villkor godkänts av doktor Bratt, har kontrakt den 1 innevarande augusti upprättats mellan riksgäldskontoret och Stockholms allmänna restaurantaktiebolag om handhavandet av restaurationsrörelsen. Kontraktet är av följande innehåll:

'Mellan Riksgäldskontoret, här nedan kallat kontoret, och Stockholms allmänna restaurantaktiebolag, här nedan kallat bolaget, är denna dag följande överenskommelse träffad.

Bolaget övertager för kontorets och riksdagens räkning från och med denna dag och tillsvidare handhavandet av restaurantrörelsen inom riksdagshuset samt ombesörjer i samråd med kontoret inköp av för rörelsen nödiga förbrukningsartiklar och inventarier.

Bolaget erhåller i arvode kronor ettusen (1,000) för varje kalendermånad, under vilken restauranten helt eller delvis varit öppen.

Uppstår förlust å rörelsen ökas bolagets arvode med belopp motsvarande den uppkomna förlusten; uppstår vinst å rörelsen skall vinstbeloppet gå i avräkning å det fastställda arvodet.

Arvodet utbetalas efter varje riksdagsperiods slut, så snart restaurantens räkenskaper avslutats.

Bolaget äger rätt att såsom omkostnader för rörelsen debitera en summa svarande mot 7 procent årlig ränta å för rörelsen nödigt rörelsekapital av 20,000 kronor.

Skulle riksdagen medgiva utskänkning av rusdrycker inom restauranten, skall bolaget, därest överenskommelse angående rusdrycksutskänkningen kan träffas med Aktiebolaget Stockholmssystemet, övertaga hela restaurantrörelsen med tillhörande inventarier och förbrukningsartiklar samt driva rörelsen för egen räkning och risk.

Denna överenskommelse upphör att gälla två månader efter från någondera parten skedd uppsägning.

Härav äro två lika lydande exemplar upprättade och växlade.

Stockholm den 1 augusti 1919.

Stockholms allmänna restaurantaktiebolag   Riksgäldskontoret

A. Mild.

G. Kobb.

H. Ekedahl.'

Ifråga om kostnaderna för inköp av inventarier och förbrukningsartiklar vilja fullmäktige meddela, att hela det beräknade beloppet, 30,000 kronor, ännu ej behöft tagas i anspråk. Genom tillmötesgående från restaurantbolagets sida hava nämligen åtskilliga inventarier, såsom kokkärl och dylikt kunnat tills vidare förhyras.»

Ifrågavarande skrivelse har av kamrarnas talmän överlämnats till tredje särskilda utskottet.

Utskottet, som för sin del anser de av riksgäldsfullmäktige vidtagna åtgärderna för ordnandet av restaurantrörelsen inom riksdagshuset tillfredsställande, har funnit riksgäldsfullmäktiges ovannämnda i ämnet avlatna skrivelse icke böra föranleda annan åtgärd, än att utskottet ansett sig böra bringa densammas innehåll till riksdagens

*Utskottets
yttrande.*

kännedom.

Stockholm den 22 augusti 1919.

På tredje särskilda utskottets vägnar:

S. H. KVARNZELIUS.

Reservation

av herrar *C. G. Ekman* och *Widell*.
